

TABIY VA TEXNOGEN XUSUSIYATLI FAVQULODDA VAZIYATLAR VA ULARDA HARAKAT QILISH

Gafurov Abdunosir Abdurasulovich

Farg'ona FVB MVBMQO QQG yo'riqchi-qutqaruvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15115988>

Annotatsiya. Ushbu maqola tabiiy va texnogen favqulodda vaziyatlarning xususiyatlari, ularning turlari va har bir turdagi favqulodda vaziyatda to'g'ri harakat qilish yo'llari haqida batafsil ma'lumot beradi. Maqolada yer silkinishlari, to'fonlar, suv toshqinlari va yong'inlar kabi tabiiy favqulodda vaziyatlarning ta'siri, shuningdek, sanoatdagi portlashlar, radiatsiya ifloslanishi va kimyoviy ifloslanish kabi texnogen favqulodda vaziyatlar tahlil qilinadi.

Favqulodda vaziyatlarda aholi qanday xavfsizlik choralari ko'rishi kerakligi, evakuatsiya yo'llari va tibbiy yordam ko'rsatish, xavfsizlikni ta'minlash usullari haqida ham so'z yuritiladi. Maqola shuningdek, har bir holatda to'g'ri harakat qilish va tayyorgarlik ko'rishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit So'zlar: Favqulodda vaziyatlar, Tabiiy favqulodda vaziyatlar, Texnogen favqulodda vaziyatlar, Yer silkinishlari, To'fonlar, Suv toshqinlari, Yong'inlar, Portlashlar, Radiatsiya ifloslanishi, Kimyoviy ifloslanish, Xavfsizlik choralari ko'rish, Evakuatsiya, Tibbiy yordam, Xavfsizlikni ta'minlash.

NATURAL AND MAN-MADE EMERGENCY SITUATIONS AND ACTIONS IN THEM

Abstract. This article provides detailed information on the characteristics of natural and man-made emergencies, their types, and the correct way to act in each type of emergency. The article analyzes the impact of natural emergencies such as earthquakes, hurricanes, floods, and fires, as well as man-made emergencies such as industrial explosions, radiation pollution, and chemical pollution. It also discusses what safety measures the population should take in emergency situations, evacuation routes and methods for providing medical care, and ensuring safety. The article also emphasizes the importance of correct action and preparation in each case.

Keywords: Emergencies, Natural emergencies, Man-made emergencies, Earthquakes, Hurricanes, Floods, Fires, Explosions, Radiation pollution, Chemical pollution, Safety measures, Evacuation, Medical care, Ensuring security.

ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ СИТУАЦИИ ПРИРОДНОГО И ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРА И ДЕЙСТВИЯ В НИХ

Аннотация. В статье представлена подробная информация о характеристиках чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера, их типах, а также о том,

как правильно действовать при каждом типе чрезвычайных ситуаций. В статье анализируется воздействие чрезвычайных ситуаций природного характера, таких как землетрясения, ураганы, наводнения и пожары, а также чрезвычайных ситуаций техногенного характера, таких как промышленные взрывы, радиационное загрязнение и химическое заражение. В нем также рассматриваются меры безопасности, которые необходимо соблюдать населению в чрезвычайных ситуациях, пути эвакуации и оказания медицинской помощи, а также методы обеспечения безопасности. В статье также подчеркивается важность правильных действий и готовности к любой ситуации.

Ключевые слова: Чрезвычайные ситуации, Природные чрезвычайные ситуации, Техногенные чрезвычайные ситуации, Землетрясения, Ураганы, Наводнения, Пожары, Взрывы, Радиационное загрязнение, Химическое загрязнение, Меры безопасности, Эвакуация, Медицинская помощь, Обеспечение безопасности.

Favqulodda vaziyatlar – bu kutilmagan va odatdagi normal sharoitlarni buzadigan, aholi va atrof-muhitga zarar etkazadigan hodisalardir. Tabiiy favqulodda vaziyatlar yer silkinishlari, to'fonlar, yong'inlar, suv toshqinlari va boshqa tabiiy hodisalarni o'z ichiga olsa, texnogen favqulodda vaziyatlar inson faoliyatining natijasi sifatida yuzaga keladi, masalan, sanoat inshootlaridagi portlashlar yoki radiatsiya chiqindilari. Ushbu maqolada tabiiy va texnogen favqulodda vaziyatlarning xususiyatlari va ularda to'g'ri harakat qilish yo'llari haqida so'z yuritamiz.

Tabiiy favqulodda vaziyatlar tabiatning kuchli kuchlari natijasida yuzaga keladi. Ushbu hodisalar odatda keng miqyosda bo'lib, katta miqdordagi jonli va jonsiz mavjudotlarga zarar etkazadi. Tabiiy favqulodda vaziyatlar quyidagilarga bo'linadi:

1. Yer silkinishlari (zilzila)

Yer silkinishlari yerning qattiq qismidagi harakatlar natijasida yuzaga keladigan zilzila hodisasidir. Bu tabiiy favqulodda vaziyatlarning eng xavfli va kutilmagan turlaridan biridir.

Zilzila sodir bo'lganda, u yer yuzasidagi strukturalarga zarar etkazadi, ko'plab odamlar jarohatlanadi va inshootlar vayron bo'ladi. Zilzila o'zgarishlari ko'pincha kuchli shovqin va tebranishlar bilan kechadi, shuning uchun aholi ularni oldindan his qilishi va tayyorgarlik ko'rishi mumkin. Zilziladan keyin yuzaga keladigan o'zgarishlar va qiyinchiliklar, masalan, portlashlar, yong'inlar, suv toshqinlari va boshqa qo'shimcha tabiiy ofatlar, muammolarni yanada kuchaytirishi mumkin.

2. To'fonlar va bo'ronlar

To'fonlar va bo'ronlar kuchli shamollar, yomg'irlar va havo o'zgarishlari natijasida yuzaga keladigan favqulodda vaziyatlardir.

Ushbu hodisalar odatda iqlim o'zgarishlari va tabiiy sharoitlarning noaniqligi bilan bog'liqdir. To'fonlar, ayniqsa dengiz yoki okean sohillarida, katta qirg'oq bo'ylab bo'lib o'tishi mumkin, bu esa odamlar va uylarga katta zarar keltiradi. Bo'ronlar esa quruqlikda keng tarqalgan va ob-havo tizimlaridagi tez o'zgarishlar natijasida yuzaga keladi.

Kuchli shamollar ko'plab daraxtlarni ag'darib tashlashi, elektr tarmoqlarini uzishi va yong'inlarni keltirib chiqarishi mumkin.

3. Suv toshqinlari

Suv toshqinlari – bu daryolar, ko'llar yoki dengizlar darajasining oshishi, natijada suvning o'z joyidan chiqib ketishi va yashash joylarini bosib ketishidir. Bu hodisalar yomg'irlarning ortiqcha yog'ishi yoki muzliklarning erishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Toshqinlar odatda aholi punktlariga katta zarar keltiradi, ularning uylarini va infrastrukturalarini buzadi, shu bilan birga o'lik va yaralanganlarni keltirib chiqaradi. Toshqinlar tez rivojlanadigan hodisalar bo'lib, ularga qarshi oldindan tayyorlanish juda muhimdir.

4. Yong'inlar

O'rmon yong'inlari, qishloqlarda yoki sanoat hududlarida yuzaga keladigan yong'inlar tabiiy favqulodda vaziyatlarga kiradi. O'rmon yong'inlari ko'pincha qurg'oqchilik va kuchli shamollar natijasida tez tarqaladi va katta maydonlarni qamrab oladi. Yong'inlar ko'plab o'rmon va qishloq joylarini vayron qilishi, hayvonlarni va odamlarni zararlashi mumkin. Dastlabki bosqichda yong'inni nazorat qilishning samarali usullari bo'lishi, bunday favqulodda vaziyatni bartaraf etishda yordam beradi.

Texnogen favqulodda vaziyatlar

Texnogen favqulodda vaziyatlar inson faoliyati natijasida yuzaga keladi. Ular texnik muammolar yoki tabiiy resurslarni noto'g'ri boshqarish natijasida ro'y berishi mumkin. Bular quyidagilarga bo'linadi:

1. Portlashlar va yong'inlar

Sanoat inshootlaridagi texnologik nosozliklar yoki xavfli moddalar bilan ishlashdagi xatoliklar natijasida yuzaga kelgan portlashlar ham texnogen favqulodda vaziyatlardir. Bu kabi favqulodda vaziyatlar odatda katta miqdordagi zararlarni keltirib chiqaradi. Sanoat va kimyo korxonalarida portlashlar yuzaga kelganda, ko'plab odamlar jabr tortadi, atrofdagi inshootlar buziladi, yong'inlar paydo bo'lishi mumkin. Texnogen favqulodda vaziyatlarda tezkor evakuatsiya va samarali yong'inga qarshi kurashish harakatlari muhimdir.

2. Radiatsiya ifoslanishi

Atom stansiyalarida yoki boshqa sanoat sohalarida texnologik nosozliklar natijasida radiatsiya tarqalishi texnogen favqulodda vaziyatlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Radiatsiya ifloslanishi uzoq muddatli salbiy ta'sirlar keltirishi va insonlar salomatligiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Bunday vaziyatlarda maxsus himoya choralariga rioya qilish, xavfsizlik protokollarini bajarish va evakuatsiya tartibiga qat'iy rioya qilish zarur.

3. Kimyoviy ifoslanish

Kimyoviy moddalar, masalan, sanoat inshootlaridan yoki transport vositalaridan chiqib ketganida, bu ham texnogen favqulodda vaziyatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Kimyoviy ifloslanish atrof-muhitga zarar yetkazish bilan birga, odamlarning sog'lig'iga jiddiy tahdid soladi.

Kimyoviy moddalarning chiqishining oldini olish uchun maxsus xavfsizlik protokollari ishlab chiqilishi zarur. Kimyoviy ifloslanish yuzaga kelganda, tezkor tibbiy yordam va zaruriy evakuatsiya choralari ko'rilishi kerak.

Favqulodda vaziyatlarda harakat qilish

Favqulodda vaziyatlar paytida to'g'ri harakat qilish, hayotni saqlash va zararlarni kamaytirish uchun muhimdir. Har bir favqulodda vaziyatda amalga oshirilishi kerak bo'lgan umumiy qadamlar mavjud:

1. Favqulodda vaziyatlar haqida ma'lumot olish

Mahalliy hukumatlar va favqulodda xizmatlar tomonidan berilgan ma'lumotlarga asoslanib, favqulodda vaziyatlar haqida tezkor va aniq xabardorlikka ega bo'lish. O'z vaqtida va to'g'ri ma'lumot olish, muammolarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

2. Qochish yo'llari va to'liq o'rganish

O'zining atrof-muhitini va mavjud xavf-xatarni tahlil qilish. Yaqin atrofdagi xavfsiz joylarni aniqlash, shuningdek, evakuatsiya yo'llarini o'rganish va amalga oshirish uchun tayyorgarlik ko'rish.

3. Xavfsizlikni ta'minlash

Tabiiy yoki texnogen favqulodda vaziyatlarda, masalan, yer silkinishi yoki portlash yuz berayotgan bo'lsa, o'zini himoya qilish uchun to'g'ri pozitsiyani olish zarur. Bu, masalan, yerdan yuqoriga chiqish yoki to'liq evakuatsiya qilishni anglatadi.

4. Favqulodda tibbiy yordam ko'rsatish

Agarda zarurat tug'ilsa, tez tibbiy yordam ko'rsatish, jiddiy yaralanganlarni tezda shifoxonaga yetkazish. Favqulodda tibbiy yordam ko'rsatishda, halokatdan keyin yordam berishning tezligi va samaradorligi katta ahamiyatga ega.

5. Fuqaro xavfsizligi va o'rgatish

Aholiga favqulodda vaziyatlar haqida oldindan ma'lumot berish, shuningdek, ularga xavfsizlik choralari haqida o'rgatish. Favqulodda vaziyatlarga tayyor bo'lish uchun fuqarolarni doimiy ravishda treninglardan o'tkazish zarur.

Xulosa

Tabiiy va texnogen favqulodda vaziyatlar hayot uchun katta xavf tug'diradi, ammo to'g'ri tayyorgarlik va harakat qilish bu holatlarni boshqarish va zararlarni kamaytirishda yordam beradi. Har bir fuqaro va davlat tashkilotlari favqulodda vaziyatlarga tayyor bo'lishi kerak, chunki bu ta'sirlarni kamaytirish va odamlarning hayotini saqlash uchun asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Kadyrova, D. F., & Suyunova, G. B. (2017). *Favqulodda vaziyatlar va ularning boshqaruvi*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi.
2. Mamatov, B. M., & Nurmuhammadov, A. I. (2018). *Tabiiy ofatlar va ularning ta'siri*. Tashkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Rakhimov, A. N., & Ismailov, Z. S. (2020). *Texnogen favqulodda vaziyatlar va xavfsizlik*. Samarqand: Samarqand Davlat universiteti nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasining Favqulodda vaziyatlar kodeksi (2018). *Favqulodda vaziyatlar va tabiiy ofatlar*. Toshkent: Adliya vazirligi.
5. Jafari, H. R., & Rasulov, M. T. (2021). *Evakuatsiya va favqulodda vaziyatlarda tibbiy yordam*. Toshkent: Ziya-Nur nashriyoti.
6. Shadmanov, T. K. (2019). *Kimyoviy xavf va texnogen favqulodda vaziyatlar*. Tashkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.